

DWUNASTA ROCZNICA BEATYFIKACJI ADOLFA KOLPINGA

*Kto ludzi chce zdobyć,
musi dać w zastaw swe serce.*
(A. Kolping)

Na proces odchrześcijanienia stosunków społecznych w Europie wpłynęły przede wszystkim dwa czynniki: rewolucja francuska (1789–1799) i rewolucja przemysłowa (zastąpienie pracy ręcznej pracą maszynową dzięki maszynie parowej, którego dokonał w 1776 roku James Watt).

Przemiany w życiu społeczno-gospodarczym zachodzące w XIX wieku dotyczyły: zmiany techniki produkcji przemysłowej w związku z wprowadzeniem maszyny parowej, koncentracji przemysłu, powstawania wielkich skupisk robotniczych, rozpowszechniania pracy najemnej, powstania klasy pracowników i pracodawców, skupienia bogactw w rękach nielicznej grupy kapitalistów, zubożenia szerokich mas pracujących, upadku moralności oraz wzrostu poczucia ufności klasy robotniczej we własne siły. Zjawiska te przyczyniały się do rosnącej niedoli robotników i powstawania antagonizmów zagrażających porządkowi społecznemu.

Na powyższe przemiany zwracał uwagę Leon XIII w encyklice *Rerum novarum* (15 V 1891) upatrując przyczyny niedoli robotników w: zniesieniu dawnych korporacji przemysłowych, usunięciu wpływu religii i moralności na ustawodawstwo państwowe, monopolu kapitalistów na rynku pracy i towarów oraz lichwie stosowanej przez pracodawców (RN 2). Na przełomie XIX/XX wieku nastąpił okres wielkiego ożywienia katolickiej myśli społecznej. Głębokie przeobrażenia stosunków społeczno-gospodarczych i polityczno-społecznych powodowały konieczność zajęcia stanowiska przez katolików wobec nowej rzeczywistości.

Zwiastunem nauki społecznej Kościoła i prekursorem idei wielkich encyklik społecznych był w tym okresie, beatyfikowany przez papieża Jana Pawła II podczas uroczystej Mszy Świętej na placu św. Piotra w niedzielę 27 października 1991, w setną rocznicę encykliki *Rerum novarum*, kapłan archidiecezji kolońskiej Adolf Kolping (1813–1865), działacz społeczny, twórca katolickich stowarzyszeń młodzieży rzemieślniczej, pisarz i publicysta. Jako rówieśnik Karola Marksa (1818–1883), Adolf Kolping, dostrzegał konieczność transformacji społecznych, ale nie na drodze rewolucji lub reform ustawodawstwa państwowego, lecz przez religijną i społeczną odnowę. Głosił potrzebę takich przemian społecznych, które biorą początek w życiu każdego człowieka przez głęboką wiarę, zawodowe kompetencje i rodzinę.

Wydaje się zasadne stwierdzenie, że liderzy preferujący obecne przemiany społeczno-gospodarcze popełniają analogiczne błędy, które miały miejsce w okre-

sie „dzikiego kapitalizmu” za czasów Adolfa Kolpinga. Niezwykle trafną ocenę przemian systemowych w Polsce przedstawia *List Episkopatu Polski na temat bezrobocia* (30 X 2001).

W dokumencie tym czytamy: *Polska początku trzeciego tysiąclecia — choć krocząca drogą niezbędnych reform, na której odniosła również wiele znaczących sukcesów — znalazła się w sytuacji poważnego kryzysu społecznego. Dotyczy on przede wszystkim postaw moralnych i zachowań społecznych, ale także sytuacji gospodarczej, w tym finansów publicznych, rynku pracy oraz postępującego rozwarstwienia społecznego, co wywołuje coraz większe niezadowolenie społeczne, apatię i pogłębiający się brak wiary w lepszą przyszłość.*

Wypaczona została w ten sposób prawdziwa wizja polityki, która jest wymagającą formą miłości bliźniego i której ostateczną racją jest zaangażowanie na rzecz dobra wspólnego.

Istnieje więc potrzeba przypominania takich postaci jak Adolf Kolping, który w ubiegłym wieku rozjaśniał światłem ewangelii niezwykle trudny problem sprawiedliwości społecznej i próbował wyrwać chrześcijan z apatii i pobudzić do kształtowania poprawnej relacji między pracą a kapitałem.

Wyjściem naprzeciw temu zapotrzebowaniu jest praca magisterska Iwony Ewy Moniuszko, *Stowarzyszenie Czeladnicze bł. Adolfa Kolpinga, ze szczególnym uwzględnieniem jego rozwoju i roli ks. dr. Feliksa Schreiberera w diecezji warmińskiej*, Olsztyn 1997 (obecnie przygotowywana jest do druku w Warmińskim Wydawnictwie Diecezjalnym). Praca ta została napisana na seminarium Teologii Praktycznej Laikatu pod kierunkiem ks. prof. dr. hab. Mariana Borzyszkowskiego w Instytucie Kultury Chrześcijańskiej im. Jana Pawła II — Studium Teologii dla świeckich w Olsztynie, w ramach umowy z Wydziałem Teologicznym PAT w Krakowie.

Powyższe opracowanie stanowi próbę przybliżenia życia i dzieła bł. Adolfa Kolpinga, ur. 8 XII 1813 roku w Kerpen koło Kolonii, twórcy Związku Katolickich Stowarzyszeń Czeladniczych (*Verband Katholischer Gesellenvereine*), obecnie zwanym „Dziełem Kolpinga” oraz kontynuatora tego dzieła, którym był ks. dr. Feliks Schreiber (1857–1889) z Mikołajek Pomorskich, organizatora czeladników warmińskich. Praca I. Moniuszko składa się z czterech rozdziałów, tworzących logiczną całość, ukazującą: życie, naukę i działalność ks. Adolfa Kolpinga, następnie realizację tego dzieła przez ks. Feliksa Schreiberera na Warmii oraz beatyfikację ks. Adolfa Kolpinga przez Jana Pawła II, i działalność kolpingowców w obecnych czasach.

Niniejsze opracowanie jest o tyle cenne, że *literatura — jak pisze autorka niniejszego opracowania — w języku polskim na temat Adolfa Kolpinga jest nader skromna. Przyczyną tego stanu rzeczy była komunistyczna cenzura PRL. Uważano, iż tylko PZPR jest uprawnione do zajmowania się kwestią robotniczą. Wszystkim innym, którzy mieli odmienne zdanie, nie pozwolono wypowiadać się na ten temat. Powstała w literaturze naukowej pustka, którą trzeba wypełnić* (s. 5).

Autorka w pierwszym rozdziale przedstawia życiorys oraz poglądy ks. Adolfa Kolpinga dotyczące rodziny, Kościoła, pracy i polityki. Pomimo zdolności i chęci do nauki, na skutek niedostatku w domu rodzinnym, jako trzynastoletni chłopiec rozpoczął naukę rzemiosła szewskiego. Mając 24 lata, rozpoczął dalszą naukę

w kolońskim gimnazjum. Z własnych zatem doświadczeń Kolping znał ogrom biedy tworzącego się proletariatu. Studiując teologię (Monachium, Bonn, Kolonia), aktywnie działał w Reńsko-Westfalskim Ugrupowaniu Studentów, do którego należał także wielki społecznik Wilhelm Emmanuel von Ketteler (1811–1877), późniejszy biskup Moguncji.

Po święceniach kapłańskich (13 IV 1845) w kolejnych placówkach gromadził wokół siebie czeladników stanowiących załóżek przyszłej organizacji. Prowadził działalność pisarską oraz wiele podróżował zakładając oddziały Stowarzyszenia Czeladniczego. W nauczaniu wskazywał, że rodzina jest starsza od państwa oraz posiada swoje prawa i obowiązki. Wskazywał na religię jako fundament życia rodzinnego. Zachęcał, aby czeladnicy byli dobrymi rodzicami i obywatelami.

Zwracał uwagę, że: *Do Kościoła należy troska nie tylko o poziom religijny społeczeństwa, ale również o sprawy społeczne i moralne. Gdyby Kościół milczał na tematy społeczne, w oczach wszystkich byłoby to zaniedbaniem obowiązku* (s. 15–16).

Ucząc na temat pracy i polityki, podkreślał godność człowieka oraz potrzebę sprawiedliwego wynagrodzenia i właściwego traktowania pracy. W artykułach popularyzował zasadę sprawiedliwości społecznej. W dziedzinie etyki społecznej głosił zasadę komplementarności, opartej na sprawiedliwości i miłosierdziu. Twierdził, że każdy jest odpowiedzialny za społeczeństwo.

Przedstawione w rozdziale drugim, powstanie i rozwój Stowarzyszenia Czeladniczego, datuje się od czasu rozpoczęcia pracy duszpasterskiej przez księdza Kolpinga w Elberfeld (1845). Niższe warstwy ludności żyły w nędzy. Wokół tego kapłana czeladnicy utworzyli towarzyski krąg, który nauczyciel dziewcząt w Elberfeld, Jan Grzegorz Breuer przekształcił w Związek Czeladników (*Gesellenverein*). Ks. Kolping, wybrany prezesem tego związku (6 XI 1846), nadał Stowarzyszeniu Czeladników określony kształt. Miał on na celu wychowanie religijne, pielęgnowanie rodzinnej atmosfery i kształcenie zawodowe. W 1849 roku został proboszczem parafii katedralnej w Kolonii, gdzie kontynuował rozpoczętą działalność. Do rozgłosu przyczyniała się także działalność publicystyczna o tematyce społecznej i religijno-moralnej.

Ks. Adolf Kolping zakładał zrzeszenia czeladnicze nie tylko w miastach niemieckich, ale także w krajach sąsiednich. W 1850 roku nastąpiła fuzja poszczególnych oddziałów Stowarzyszenia, przyjęcie wspólnego statutu, a rok później także nazwy Katolicki Związek Czeladników (*Katholischer Gesellenverein*). Statut przewidywał wieloraką pomoc udzielaną czeladnikom zatrudnionym w rzemiośle przez: tworzenie wzorców obyczajowych, tworzenie miejsc godziwych rozrywek, pogłębianie wiedzy zawodowej, rozwijanie życia religijnego. W maju 1862 roku ks. Kolping *złożył papieżowi Piusowi IX sprawozdanie z działalności Związku Czeladników* (s. 36). W chwili jego śmierci (4 XII 1865) Stowarzyszenie liczyło 25 000 członków zrzeszonych w 4 000 związków lokalnych.

Władze kościelne wspierały inicjatywy Sekretariatu Generalnego Stowarzyszenia Czeladniczego działającego w Kolonii. Każdy kapłan miał prawo wystawiać wędrującym czeladnikom karty uczestnictwa ułatwiające noclegi za niską odpłatnością. Papież Leon XIII uwzględniając zasługi Katolickiego Stowarzyszenia

Czeladniczego, wydał dekret (19 XII 1884), którym udzielił odpustu zupełnego katolikom Niemiec i Austrii należącym do Stowarzyszenia.

Na terenie Polski Stowarzyszenia te zaczęły powstawać po 1855 roku. W 1870 roku istniało 7 towarzystw, skupiających 220 członków (s. 39). Tę społeczną działalność rozbijał *Kulturkampf* (od maja 1873) mający na celu podporządkowania wszelkich dziedzin aktywności Kościoła. W latach trzydziestych XX wieku przemianowano Stowarzyszenia Czeladnicze w Rodzinę Kolpinga (*Kolpingfamilie*) Współcześnie Dzieło Kolpinga jest ruchem stosunkowo nielicznym.

W rozdziale trzecim autorka niniejszej pracy prezentuje działalność Stowarzyszenia na Warmii. Głównym ich organizatorem był doktor prawa kościelnego, ks. Feliks Schreiber, urodzony 23 II 1857 r. w Mikołajkach Pomorskich. Działalność jego *przypadła na okres wzmożonej germanizacji w Prusach Wschodnich*. [...] *prowadził ożywioną działalność społeczno-religijną oraz oświatową wśród robotników i rzemieślników* (s. 44–45). W chwili jego śmierci (lipiec 1889) Towarzystwo Czeladnicze liczyło przeszło 1 500 osób. *Poza regionem olsztyńskim, Stowarzyszenie istniało również w Malborku, Królewcu, Gdańsku i Toruniu* (s. 47).

Duże zasługi w rozwoju Stowarzyszenia w Diecezji Warmińskiej miał także doktor teologii, ksiądz Franciszek Hipler urodzony w Olsztynie 17 II 1836 roku (zm. 17 XII 1898), autor licznych prac naukowych, działał w Królewcu, następnie w Braniewie jako profesor Liceum *Hosianum*, doradca teologiczny na Soborze Watykańskim I i wieloletni prezes Stowarzyszenia Czeladniczego w Diecezji Warmińskiej. W Olsztynie spotkania Stowarzyszenia Czeladniczego odbywały się w Katolickim Domu Zebrań *Kopernik*, budowanym jeszcze przez ks. Feliksa Schreibera.

Stowarzyszenia powstają kolejno w poszczególnych miastach: Biskupiec, Dzierzgoń, Elbląg, Dobrze Miasto, Lidzbark Warmiński, Malbork, Kwidzyn, Pieniężno, Tolkmicko, Barczewo, Orneta, Frombork, Ostróda, Olsztynek, Szczytno, Jeziorany, Wrzesina.

Rozdział czwarty poświęcony został beatyfikacji księdza Adolfa Kolpinga. Już w roku 1980 Jan Paweł II, podczas pielgrzymki duszpasterskiej w Niemczech mówił, że kapłan ten tworząc Stowarzyszenie Czeladników przyczynił się do polepszenia warunków życiowych przeciętnego człowieka i wyraził nadzieję na włączenie go do grona błogosławionych. Podjęto na nowo proces beatyfikacyjny, którym zajmował się już wcześniej przyjaciel księdza Kolpinga, późniejszy arcybiskup Wiednia kardynał Józef Gruscha. *Sprawie tej przeszkodziła pierwsza wojna światowa, a dalsze starania były stłumione przez władze III Rzeszy* (s. 61). Beatyfikacja księdza Adolfa Kolpinga odbyła się podczas Mszy Świętej na placu św. Piotra w Rzymie 27 października 1991 roku. *Ojciec Święty podczas audiencji dla pielgrzymów nawoływał do podjęcia trudu ratowania ludzi odsuniętych i zepchniętych na marginesy społeczeństwa* (s. 63).

Obecnie Międzynarodowe Dzieło Kolpinga zakłada nowe *Rodziny Kolpinga na terenie Europy Środkowej i Wschodniej* (s. 64). W Polsce w grudniu 1996 roku istniało 17 parafialnych *Rodzin Kolpinga*. Biuro Związku Centralnego na kraj mieści się w krakowskim klasztorze oo. jezuitów. Informacje na temat dzieła i porady kolportowane są w gazecie kolpingowskiej wydawanej przez ks. Kazimierza Hołę, który jest Sekretarzem Generalnym Związku.

Dzieło utworzone w XIX wieku w Niemczech przez księdza Adolfa Kolpinga jest aktualne szczególnie dzisiaj w krajach, w których dokonuje się transformacja ustrojowa i gospodarcza. Ma służyć pomocą w budzeniu pozytywnych i świadomych postaw chrześcijańskich w celu odnowy i usuwania patologii społecznych.

W tym duchu wypowiada się Jan Paweł II w encyklice *Centesimus annus* (1 V 1991) wskazując, że najistotniejsza przyczyna wszystkich problemów społecznych tkwi w sercu człowieka: *pierwsza i najważniejsza jest praca, która się dokonuje w ludzkim sercu, a to, w jaki sposób angażuje się on w budowanie własnej przyszłości, zależy od jego pojmowania siebie i swojego przeznaczenia. Tej właśnie płaszczyzny dotyczy specyficzny i istotny wkład Kościoła na rzecz prawdziwej kultury* (CA 51). Idee ks. Kolpinga nie straciły na swej aktualności i świadczą o tym, że Kościół może w dużym stopniu przyczyniać się do rozwiązania problemów społecznych. Recenzowana praca stanowi przyczynek w tym działaniu.

ZWÖLF JAHRE NACH DER SELIGSPRECHUNG VON ADOLF KOLPING

ZUSAMMENFASSUNG

Papst Leo XIII. machte in der Enzyklika *Rerum novarum* auf die im 19. Jahrhundert im sozio-ökonomischen Leben stattfindenden Wandlungen aufmerksam. An der Wende vom 19. zum 20. Jahrhundert kam es dann auch zu einer starken Belebung des katholischen Sozialdenkens.

Ein Bote der Soziallehre der Kirche war in dieser Zeit der von Papst Johannes Paul II. anlässlich des 100. Jahrestages der Enzyklika *Rerum novarum* (am 27. Oktober 1991) seliggesprochene Priester Adolf Kolping (1813–1865). Er erkannte die Notwendigkeit sozialer Veränderungen — nicht auf dem Wege einer Revolution, sondern durch religiöse und soziale Erneuerung im persönlichen und familiären Leben sowie durch berufliche Kompetenzen.

Iwona Ewa Moniuszko, die Autorin der Arbeit *Der Gesellenverein des sel. Adolf Kolping, unter besonderer Berücksichtigung seiner Entwicklung und der Rolle von P. Dr. Felix Schreiber in der Diözese Ermland*, stellt im I. Kapitel Adolf Kolpings Leben und seine Ansichten zu Familie, Arbeit und Politik vor. A. Kolping betonte die Würde des Menschen, die richtige Einstellung zur Arbeit sowie die Notwendigkeit gerechter Entlohnung. Danach präsentiert sie die Entstehung und Entwicklung des Gesellenvereins, der die religiöse Erziehung, die Gestaltung einer familiären Atmosphäre und die berufliche Fortbildung zum Ziel hatte (II. Kapitel). Im III. Kapitel präsentiert die Autorin dann das Wirken des Vereins im Ermland. Das letzte Kapitel (IV) betrifft die Seligsprechung von Adolf Kolping und den aktuellen Stand dieses Werkes.

Pater Kolpings Ideen haben nichts an Aktualität verloren und zeugen von der Rolle der Kirche bei der Entwicklung des sozialen Bewußtseins gläubiger Menschen.

